

**Toshkent viloyati yuridik
texnikum o'quvchisi
Taspolatov Aqjol Bayjan o'g'li**

Annotatsiya: ushbu maqolada fuqarolik huquqida vakillik institutining ahamiyati, vakillik tushunchasi, vakillikning mazmun-mohiyati, vakillikdan kelib chiqadigan munosabatlar, vakillikning vujudga kelishi va bekor bo'lishi yoritiladi.

Kalit so'zlar: vakillik, vakillikning vujudga kelishi va bekor bo'lishi, umumiy vakillik, maxsus vakillik, jamoat vakilligi, shartnomaviy vakillik, qonuniy vakillik.

Shunday paytlar bo'ladiki, shaxslar o'z huquq va majburiyatlarini bevosita o'zlari amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lmay qoladilar. Bunday hollarda ularga fuqarolik huquqidagi vakillik instituti haqidagi tushunchalar yordam beradi. Vakillarning xizmatiga fuqarolar ham, yuridik shaxslar ham muhtoj bo'ladilar. Shu sababli ishonchnoma, qonun, sud qarori yoki davlat organining hujjati asosan vujudga keluvchi vakillik institutining vazifasi vakolat beruvchi nisbatan fuqarolik huquq va majburiyatlarini bevosita vujudga keltirish, o'zgartirish yoki bekor qilishdan iboratdir.

Vakillik deb, bir shaxsning ikkinchi shaxs nomidan yuridik harakatlarni amalga oshirishiga aytiladi. Ishonchnomaga, qonunga, sud qaroriga yoki vakil qilingan davlat organining hujjatiga asoslangan vakolat bilan bir shaxs (vakil) tomonidan boshqa shaxs (vakolat beruvchi) nomidan tuzilgan bitim vakolat beruvchiga nisbatan fuqarolik huquq va majburiyatlarini bevosita vujudga keltiradi, o'zgartiradi va bekor qiladi (FK, 129-modda).

Bu vakillikning mazmun-mohiyati, amalga oshirilishi usuli, shakli, uning turlarga bo'linishida va vakillik subyektlarining huquqiy maqomini belgilashda katta ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun vakillik institutining eng muhim jihatlaridan biri – uning subyektlari hisoblanib, ular vakolat beruvchi – bu har qanday shaxs, ayni vaqtda davlat ham bo'lishi mumkin. Masalan, davlat shartnoma asosida ma'lum bir shaxslarga davlat ulushi bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarining direktorlar kengashida davlat manfaatlarini ifoda etish uchun o'z vakilini tayinlashi mumkin yoki ayrim hollarda fuqarolik munosabatlarda davlat nomidan maxsus vakil qilingan yuridik shaxslar ham ishtirok etishi nazarda tutilgan. Vakil

– faqat muomalaga layoqatli shaxslar bo‘lishi mumkin. Qonunchilikda vakil bo‘lishi taqiqlangan shaxslar bundan mustasno.

Vakillikning quyidagicha o‘ziga xos xususiyatlarini ko‘rsatib o‘tish mumkin:

- 1) vakillik munosabatlarining subyektlari har qanday shaxs bo‘lishi mumkin;
- 2) vakillikdan kelib chiqadigan munosabatlarda uchdan ortiq taraf ishtirok etadi;
- 3) vakillik instituti munosabatlari insoniylik, o‘zaro yordam, fuqarolik munosabatlarda barchaning teng ishtirokini ta’minlash g‘oyalariga asoslanadi;
- 4) vakillik haq evaziga ham, tekinga ham amalga oshirilishi mumkin;
- 5) vakillik fuqarolik, oila, iqtisodiy, ma’muriy-huquqiy munosabatlarni o‘zida jamlagan;
- 6) vakillik instituti mavjudligining asosi bo‘lgan vakolatlar huquqiy hujjatlar va shartnomalar bilan aniq tarzda belgilanadi;
- 7) vakillikning vujudga kelishi va bekor bo‘lishi har xil obyektiv va subyektiv yuridik faktlarga bog‘liq bo‘ladi;
- 8) vakillik instituti shaxslarga fuqarolik huquq va majburiyatlarini amalga oshirishdagi yuridik yordamning huquqiy asosidir.

Vakillikning quyidagi turlari mavjud:

- umumiy vakillik – bosh ishonchnomaga asoslanadi. Umumiy vakolatlar asosida ish olib boruvchi vakil vakolat beruvchi nomidan muayyan munosabatlarda qonunda belgilangan hollardan tashqari, barcha yuridik xatti-harakatlarni amalga oshirishga haqli bo‘ladi;
- maxsus vakillik – vakil ishonchnoma yoki shartnomada ko‘rsatilgan xatti-harakatlarnigina amalga oshira oladi, ya’ni vakilning vakolatlari birmuncha cheklangan bo‘ladi;
- jamoat vakilligi – jamoat birlashmalarining o‘z a’zolarining manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan vakilligi;
- ma’muriy hujjatga asoslangan vakillik – vakillikning ushbu turiga muvofiq, ma’muriy tartibda tayinlangan vakil vakolat beruvchining nomidan harakat qilish majburiyatini oladi;

- shartnomaviy vakillik – vakillikning vujudga kelishi taraflarning o‘z erki, xohish-istagi asosida o‘zaro kelishuvga muvofiq belgilanadi;
- qonuniy vakillik – vakolat beruvchining erkiga bog‘liq bo‘lmagan holda normativ-huquqiy hujjatlar asosida vakilga berilgan vakolatlardan kelib chiqadigan vakillik hisoblanadi.

FKning 133-moddasiga muvofiq, tadbirkorlar shartnomalar tuzayotganida ular nomidan doimo va mustaqil suratda vakillik qiluvchi shaxs (tijorat vakili) vakilning vakolatlari ko‘rsatilgan yozma shartnoma asosida, bunday vakolatlar ko‘rsatilmagan taqdirda esa ishonchnoma asosida ham ish olib boradi.

Tijorat vakili o‘zining ishtirokida tuzilgan shartnomadagi turli taraflarning manfaatlarini faqat bu taraflarning roziligi bilan hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa hollardagina ayni bir vaqtda ifodalashi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: O‘zbekiston, 2003. 44 b.
- 2.Ergashev V.Yo. O‘zbekiston Respublikasida mulk huquqining dolzarb muammolari va rivojlanish istiqbollari. – T.: TDYUI, 2009. –B.239.
- 3.Yuldashev J.I. Aksiyadorlik jamiyatlari – yuridik shaxs sifatida. –T.: 2005. –B.320.
- 4.Baratov M.X. Davlat mulk huquqi. – T.: TDYUI, 2008. -B.320.
- 5.Imomov N. Fuqarolik huquqida muddatlar va da’vo muddati. Monografiya. –T.: TDYUI, 2005. -B.123.
- 6.Mualliflar jamoasi. O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga sharh. 1-jild. –T.: Vektor-press, 2010. -B.816.
- 7.Raxmonqulov H. Bitimlar. –T. TDYUI, 2010. -B.122.
- 8.Rahmonqulov X. Majburiyat huquqi. –T. : TDYUI. 2005. -B.306.
- 9.Rahmonqulov H. , Ro‘zinazarov Sh. , Oqyulov O. , Azizov X. , Imomov N. Xususiy mulk obyektlarining huquqiy maqomi. –T. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi amaldagi qonun hujjatlari monitoringi instituti, 2007. -B.220.